

تأثیر تفکر انتقادی و بافت موقعیتی در ادراک گفتمان با نقش تعدیل کنندگی

خصوصیات شخصیت

مهدیه رحمانیان¹، * مریم زمانی²، ناهید نوریان³، سعید کریم نژاد نیاراق⁴

1. استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه پیام نور

2. کارشناسی ارشد روان‌شناسی دانشگاه پیام نور

3. کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات

4. کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی - مدرس دانشگاه جامع علمی کاربردی

(تاریخ وصول: 94/02/20 - تاریخ پذیرش: 94/05/21)

The Impact of Critical Thinking and Situational Context on Conversation Perception with Regard to the Moderator Role of Personality Characteristics

* Mahdye Rahmaniyan¹, Maryam Zamani², Nahid Noryan¹, Saeed Karim Nejad Nyaragh,

1. Assistant of professor in Psychology, Payame Noor University

2. M.A. in Psychology, Payame Noor University

1. M.A. in Psychology, Branch Olom Tahghigat, Islamic Azad University,

2. M.A. in Clinical Psychology - Assistant of Elmi Karbordi University

(Received: Jul. 20, 2015 - Accepted: Sep. 20, 2015)

Abstract

Introduction: People's perception about the world they live in is one of the abilities that can influence their decisions or actions in different situations. The main aim of the present study was to investigate the factors that could affect people's perception. **Method:** To do so, 64 students of Payame Noor University were selected using random sampling method. After answering the Personality and Critical Thinking Questionnaires, the subjects watched a film which included a fixed dialogue performed in 4 different situations for 5 minutes. Then, based on the film, they responded to a questionnaire. **Results:** The findings showed that there is no significant relationship between personality traits and critical thinking. However, there were significant relationships between some personality traits and situation elements. In addition, three cognitive abilities including inductive thinking, evaluation and deduction were associated with the location shown in the film. Finally, the results indicated the significant correlation between thinking with location and people's perception. **Conclusion:** This research showed that thinking is essential for perception. In addition, through transferring its elements as information units as well as interfering in the type of employed cognitive ability, situational context affects people's type of conception.

Keywords: Critical Thinking; Situational Context; Perception; Personality Traits.

چکیده

مقدمه: ادراک افراد از جهانی که در آن به سر می‌برند یکی از توانایی‌های انسان است که بر زندگی بشر اعم از تصمیم‌گیری یا عمل متناسب با موقعیت فرد تأثیر دارد. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی عواملی است که می‌تواند در ادراک افراد نقش داشته باشد. روش: به این منظور تعداد 64 نفر از دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب که در سال تحصیلی 94 - 93 مشغول به تحصیل بودند به‌طور تصادفی انتخاب شدند. آن‌ها بعد از پاسخ به پرسشنامه شخصیت پنج عاملی نئو و تفکر انتقادی کالیفرنیا، فیلمی را به مدت 5 دقیقه تماشا کردند که شامل یک دیالوگ ثابت می‌شد که در 4 بافت مختلف اجرا شده بود. سپس بر اساس آن به پرسشنامه‌ای در خصوص فیلم پاسخ دادند. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که میان خصیصه‌های شخصیتی و تفکر انتقادی رابطه معناداری وجود ندارد. با این وجود سه توانایی شناختی تفکر استقرایی، ارزیابی و استنتاج با مکان نمایش داده شده در فیلم همبستگی داشت. در نهایت نتایج نشان دهنده همبستگی بین تفکر با مکان و ادراک افراد بود. نتیجه‌گیری: نتایج به دست آمده نشان داد که تفکر برای ادراک امری ضروری تلقی می‌شود. بافت موقعیت نیز با انتقال عناصر خود به‌عنوان واحدهای اطلاعاتی برای ادراک و با دخالت در نوع توانایی شناختی به کار گرفته شده بر نوع ادراک افراد تأثیر دارد.

واژگان کلیدی: تفکر انتقادی، بافت موقعیتی، ادراک، خصوصیات شخصیتی.

این نکته که تفکر مقدم بر زبان است یا زبان مقدم بر تفکر سؤالی است که سال‌هاست در عرصه روان‌شناسی مطرح شده و روان‌شناسان بی‌شماری با دیدگاه‌های مختلف نظرات متفاوتی در رابطه با آن ارائه کرده‌اند؛ اما زبان از آن جهت اهمیت دارد که نقش مهمی در ارتباطات اجتماعی بر عهده دارد. در واقع زبان ابزاری نمادین است که ارتباط میان انسان‌ها را ممکن و به جهان اطراف معنا می‌بخشد. بی‌شک نقش زبان در ارتباطات اجتماعی مهم‌ترین نقشی است که می‌توان برای زبان متصور شد؛ اما نکته‌ای که در اینجا مطرح می‌شود این است که زبان از چه طریق و با چه سازوکاری به تولید معنا می‌پردازد. در واقع می‌توان گفت معنا موقعی ایجاد می‌شود که یک علامت در بافت خارج رخ می‌دهد (رحیمی و شاه بالا، 1389). در علم نشانه‌شناسی، معناشناسی به عنوان علم چگونگی ارتباط بین زبان و تجربیات جهان خارج تعریف شده که در نتیجه آن بررسی معنی در بافت اهمیت فراوانی پیدا می‌کند (ساغروانیان، 1369). از سوی دیگر معناشناسی شناختی، معنا را گستره‌ای از دانش می‌داند که به بررسی ارتباط میان تجربه، ساختار مفهومی و ساختار معنایی که به وسیله زبان کدگذاری شده می‌پردازد. در واقع معنا شناسان شناختی زبان را به عنوان دریچه به تفکر که از طریق آن می‌توانند به پدیده‌های شناختی دست یابند به کار می‌برند (ایونز¹، 2007).

نکته‌ای که در تعاریف فوق جالب توجه به نظر می‌رسد تأکیدی است که هر یک از دیدگاه‌ها بر

مفاهیم مورد نظر خود دارد. در علم نشانه‌شناسی بافت برای تولید معنا اهمیت می‌یابد و معناشناسی شناختی بیشتر بر شناخت و تفکر و عملکرد ذهن تکیه دارد؛ اما این نکته که کدام یک تأثیر بیشتری در تولید معنا دارد به نقشی که هر یک در معناسازی ایفا می‌کند، باز می‌گردد. در تعریف بافت می‌توان گفت، اصطلاح بافت معمولاً به معنای آنچه پیرامون چیزی است، به کار می‌رود و به محیط اطراف، یعنی زمان و مکان در برگیرنده متن اطلاق می‌شود. خواه این متن گفتگو باشد و خواه یک نوشته (ساسانی، 1389).

در واقع این بافت است که زبان را در بر می‌گیرد و زبان موقعی به طور کامل می‌تواند معنا تولید کند که بخشی از یک رویداد اجتماعی وسیع‌تر باشد؛ به عبارت دیگر زبان در لحظه خلق خود با توجه به نمادهایی که در اختیار دارد، همزمان هم برای تولید معنا به بافت نیاز دارد و هم بافت را ایجاد می‌کند. در نگاهی دقیق‌تر به بافت ممکن است سه نوع بافت قابل شناسایی باشد؛ بافت درون متنی، بافت موقعیتی² و بافت فرهنگی³ (رحیمی و شاه بالا، 1389)

بافت درون متنی بیشتر بر عناصر نحوی و کلامی که در چهارچوب متن قرار گرفته‌اند می‌پردازد و جملات را با توجه به جملات پیشین و پسین و تأثیری که بر شکل‌گیری و تولید معنا دارد مورد بررسی قرار می‌دهد. بافت موقعیتی به هر آنچه پیرامون متن و بافت کلامی آن قرار دارد گفته

2. Context of situation

3. Context of culture

1. Evans

مهدیه رحمانیان، مریم زمانی، ناهید نوریان و سعید کریم نژاد نیارق: تأثیر تفکر انتقادی و بافت موقعیتی در ادراک گفتمان ...

به کار می‌روند (کولر³، 2012)؛ اما باید به این نکته نیز توجه داشت که این مجموعه نشانه‌ها به‌طور همزمان در سطوح مختلفی از بافت حضور دارند و تولید معنا می‌کنند هرچند که گاه یکی از عناصر بر دیگران غلبه کرده و برخی به‌طور کلی حذف می‌گردند. با این حال علم معنا شناسی نیز بر این باور است که بافت موقعیت تنها عاملی نیست که می‌تواند در شکل‌گیری معنای یک متن دخیل باشد. در وجه دیگر تولید معنا باید مخاطبان را نیز مورد توجه قرار داد. قانونی که وان دایک از آن تحت عنوان «نسبیت زمینه⁴» نام می‌برد و به این معنی است که واقعیت هر چیز فردی است و از یک فرد به فرد دیگر متغیر است (گرادینر⁵، 2013)؛ به عبارت دیگر بافت چیزی خارج از ساختار ذهنی افراد نیست و تفسیر افراد از موقعیت‌های اجتماعی در حال وقوع از فردی به فرد دیگر متغیر است و حتی ممکن است با سوگیری و عقاید شخصی همراه باشد (کین تاج⁶، 1988). در واقع باید گفت این تفسیر خوانندگان از متن است که میان عناصر مختلف بافت ارتباط برقرار کرده و آنچه را که ذهن باید درباره متن دریابد را سازمان داده و دریافت آن را تسهیل می‌کند و این نکته ادعایی بر اهمیت شناخت در تفسیر یک موقعیت است که بحث تفکر را مطرح می‌سازد.

پیشینه تفکر انتقادی به فلاسفه متقدمی همچون سقراط، افلاطون، ارسطو، آگوستین⁷، توماس آکویناس⁸ و بعد از آن به دکارت، کانت،

می‌شود و ماهیتی غیرکلامی دارد. مالینوسکی¹ اولین کسی بود که اصطلاح بافت موقعیت را مطرح ساخت او معتقد بود: «معنی هر گفتار تنها در بافت موقعیت آن مشخص می‌شود.» (رستمیان، 1390). مدل موقعیتی مدلی است که رویدادهای متن را تنها بر اساس تعدادشان در پنج زمینه زمان، فضا، علیت، قهرمان و اهداف مورد بررسی قرار می‌دهد (زاوان و رادوسکی²، 1998)؛ اما باید بر این نکته نیز تأکید کرد که بافت تنها یک بازنمایی ذهنی ایستا نیست، بلکه ساختاری پویاست. در واقع با وقوع هر رویدادی در ذهن شرکت‌کنندگان بافت ساخته و بازساخته می‌شود و با هر تغییری در موقعیت تفسیر نیز تغییر می‌کند. در این شرایط است که می‌توان گفت گفتمان خود را به‌عنوان یکی از عناصر بافت تغییر می‌دهد. بافت فرهنگی سومین بافتی است که در یک گفتمان حضور دارد و شامل آداب و رسوم و فرهنگ و تاریخی است که مجموعه متن و مخاطبان آن را در بر دارد.

یکی از مسائلی که پژوهش حاضر سعی در بررسی آن دارد نقشی است که بافت موقعیت در ساخت معنی دارد. برای بررسی بافت موقعیت، باید ابتدا به اجزاء عناصری پرداخت که بافت یا عناصر صحنه را تشکیل می‌دهند. عناصری مانند سطوح صحنه، عناصر دیداری، بازیگران، تم و هر آنچه در صحنه حضور دارد و برای تجزیه و تحلیل نشانه شناختی آن، ویژگی‌هایی چون ژست، حالت چهره، وضعیت بدن بازیگران هنگام تعامل و گفتگو مورد بررسی قرار می‌گیرد. در واقع این عناصر بخشی از نظام نشانه‌ای هستند که با توجه به اهداف خاصی

3. Koller
4. Relativity of context
5. Gradinaru
6. Kintsch
7. Augustine
8. Thomas Aquinas

1. Malinowski
2. Zwaan & Radvarsky

مارکس، کی یر کگارد¹ و جیمز بر می‌گردد (یانسر، جکسون، هانسن و هانسن²، 2012). کوپر و پیتون³ (2010) با اشاره به این نکته که اگرچه خود واژه انتقادی به معنای عیب‌جویی⁴، خرده گرفتن و پیدا کردنم اشتباهات است، از واژه یونانی *Kritice* و واژه لاتین *Criticall* گرفته شده است که خود به معنای تمیز و تشخیص دادن و جدا ساختن سره از نا سره است که مبنای آن تحلیل و قضاوت دقیق درباره پدیده‌ها است؛ اما ماهیت تفکر انتقادی چیست؟ علی‌رغم اجماع متخصصین و دانشمندان درباره اهمیت توجه به تفکر انتقادی و پرورش آن، درباره تعریف و ماهیت تفکر انتقادی، آراء متنوعی ارائه شده است. جان دیویی⁵ تفکر را تأیید یا تولید واقعیت‌های جدید بر اساس واقعیت‌های موجود و شکل‌دهی باورهای آینده بر اساس باورهای گذشته و حال می‌داند (شعبانی، 1382). هالپرن⁶ معتقد است این نوع تفکر، تفکری منطقی، منظم و هدفدار است که شامل حل مسئله، فرمول‌بندی نتایج، محاسبه احتمال‌ها و تصمیم‌گیری است (به نقل از پاپاستفانلو، 2004).

تفکر انتقادی نیز وجهی از تفکر است که به فرد اجازه می‌دهد در خصوص شواهد و اطلاعات دریافتی به شیوه‌ای منطقی و ارزشیابانه بیندیشد. در تعریف، تفکر انتقادی را قضاوت هدفمند و خود نظم دهنده‌ای می‌داند که به تفسیر، تحلیل، ارزیابی، استنباط و تبیین ملاحظات موقعیتی، روش‌شناختی،

ملاکی و مفهومی مبتنی است (بنینگ⁷، 2006). بنزلی⁸ (1988) نیز معتقد است تفکر انتقادی را باید اندیشه‌ای عمیق دانست که به واسطه آن فرد بر اساس آنچه به آن باور دارد انتخاب می‌کند. در حالت کلی به هفت عامل در ساختار تفکر انتقادی اشاره شده است که هسته اصلی آن را تشکیل می‌دهد که عبارت‌اند از مهارت‌های تفسیر، تجزیه و تحلیل، ارزیابی، استنباط، تبیین و خودتنظیمی دانست، اما عناصری که در حالت ایده‌ال در تفکر انتقادی دیده می‌شود شامل کنجکاوی، انضباط، قوه قضاوت سلیم، ذهن تحلیلی، حقیقت‌جویی، روشنگری و اعتماد به نفس در استدلال است (فاشیونه، سانچز، فشیونه و جنین⁹، 1995). با توجه به برداشت‌های گوناگونی که از تفکر انتقادی وجود دارد. نکته جالب توجه اینکه همه این تعاریف، عناصری به نسبت مشترک برای تفکر انتقادی در نظر گرفته شده که در این میان، بیش از همه عناصری مانند شناخت دقیق مسائل، تجزیه و تحلیل بهتر، قضاوت و تصمیم‌گیری اصولی و منطقی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. در واقع این خصوصیات تفکر انتقادی است که به واسطه آن فرد می‌تواند اطلاعات و ویژگی‌هایی که از متن یا زمینه کسب کرده را مورد نقادی قرار داده و برای پذیرفتن، رد یا به تعویق انداختن داوری در خصوص آن تصمیم‌گیری کند. اگرچه اغلب تفکر انتقادی را به‌عنوان مجموعه مهارت‌های شناختی سطح بالا در نظر می‌گرفتند، اما برخی نیز تفاوت‌های فردی در مهارت‌های تفکر انتقادی را

1. Kierkegaard
2. Yanchar, Jackson, Hansen & Hansen
3. Kooper & Patton
4. Censorious
5. John Dewey
6. Halpern

7. Banning

8. Bensley

9. Facione, Sonchez, Facione & Gainen

مک کی¹⁴ و کاستا¹⁵ (1997) معتقدند شخصیت در تعریف به عواملی مانند خواسته‌ها، راهبردهای بین فردی اشاره دارد که رفتار فرد را توضیح می‌دهد و الگویی منحصر به فرد و ثابت از رفتار، افکار و هیجانات که توسط فرد بروز داده می‌شود را شامل می‌شود. در واقع شخصیت را باید عاملی دانست که می‌تواند تا حدودی به‌عنوان زیربنای شخصیتی و منش فرد در جهت‌دهی نقش داشته باشد، حال این نقش می‌تواند توجه به عناصر خاصی در بافت جهت دریافت معنی از آن باشد یا فعال‌سازی روندی که به نقد و تفسیر اطلاعات می‌پردازد. در واقع شخصیت عاملی است که می‌تواند هم در توجه به عناصر خاص در بافت و هم اینکه کدامیک و چگونه تفسیر شوند نقش داشته باشد.

یکی از راه‌های شناخت شخصیت اصطلاحاتی است که به‌عنوان صفات در توصیف شخصیت به کار می‌رود. تحقیقاتی که در این زمینه صورت گرفته، نشان می‌دهد پنج بعد عمده در شخصیت وجود دارد که در برگیرنده هر الگویی در تنظیم تفاوت‌های فردی است. مک کی و کاستا (1999) معتقدند ویژگی‌هایی که در این پرسشنامه سنجیده می‌شود گرایش‌ها ژنتیکی دارد. آن‌ها در این پرسشنامه اساساً این پنج عامل را به‌عنوان تمایلاتی مبنایی که زمینه زیستی دارد، معرفی کرده‌اند؛ یعنی تفاوت‌های رفتاری مربوط به پنج عامل به ژن‌ها، ساختار مغز و مانند آن بر می‌گردد (پروین ترجمه جوادی و کدیور، 1386). نثو به سلسله مراتبی از صفات شخصیتی در پنج بعد روان رنجور خوئی، برون‌گرایی، خوشایندی، کسودگی به تجربه و

ناشی از ترکیب ویژگی‌های شخصیتی و توانایی‌های شناختی می‌دانستند (هالپرن، 1998). فاکون یکی از نظریه پردازانی است که به دو عاملی بودن تفکر انتقادی معتقد است و تفکر انتقادی را دارای دو بعد شناختی و عاطفی می‌داند. مهارت‌های شناختی برای حل مسئله، بررسی گزینه‌ها و تصمیم‌گیری استفاده می‌شود که شامل چند مهارت استنباط¹، تحلیل²، ارزیابی³، استقراء⁴ و قیاس⁵ است. عامل دوم یا منش انتقادی شامل حقیقت‌جویی⁶، ذهن باز⁷، تحلیلی بودن⁸، کنجکاوی⁹، منظم و سیستماتیک بودن¹⁰، اعتماد به قضاوت خود¹¹ و پختگی در قضاوت¹² است (دام و ولمن¹³، 2004). در این رابطه حتی برخی نظریه پردازان معتقدند تفاوت‌های فردی و صفات شخصیتی خاص به تفاوت در مهارت‌های تفکر انتقادی منجر می‌شود (فاشیونه به نقل از نصرت نیا و سرباچیان، 2013). چنانچه در تحقیق غفاری و همکاران (2012) نشان داده شد که فاکتورهای شخصیتی مهارت‌های تفکر انتقادی را تحت تأثیر قرار می‌دهند و در تحقیقی دیگر میان تفکر انتقادی و دو ویژگی شخصیتی درون‌گرایی و برون‌گرایی رابطه مشاهده گردید (فونگ و همکاران، 2012).

1. Inferring
2. Analyzing Skills
3. Evaluating
4. Inducting
5. Deducing
6. Truth seeking
7. Open mindness
8. Analyticity
9. Inquisitiveness
10. Systematicity
11. Self-confidence
12. Maturity
13. Dam & Volman

14. McCrae
15. Casta

افزایش دانش بشری درباره ادراک انسان ایفا می‌کند که خود راهگشای توجه به نقشی است که ادراک در زندگی انسان دارد. نقشی که جلوه‌های آن در تصمیم‌گیری به وسعت یک انتخاب روزمره تا قضاوت شاهدان در موارد قانونی خواهد بود. با همه این تفاسیر پژوهش حاضر در نظر دارد نقش شناخت در قالب نوع تفکر حاکم بر ادراک را در برابر تأثیر بافت موقعیت در گفتمانی که فاقد ارجاعات زبانی است مورد بررسی قرار دهد. پژوهش حاضر بر آن است تا علاوه بر نقش شناخت و بافت در معنا دهی به گفتمان به بررسی تأثیر شخصیت افراد در ادراک یک موقعیت پردازد و به این امر پاسخ دهد که در ادراک یک بافت که به علت فقدان ارجاعات زبانی مبهم ارائه می‌شود کدامیک از عوامل تأثیر بیشتری در درک افراد از موقعیت دارد و کدامیک از عناصر چه بخش از ادراک را شکل می‌دهد.

روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف یک پژوهش بنیادی و از لحاظ روش جمع‌آوری اطلاعات، یک پژوهش آزمایشی با طرح پس‌آزمون چند گروهی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل در سال 1393_94 دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب بودند که به‌طور تصادفی 64 نفر از دانشجویان انتخاب شده و همگی به دو پرسشنامه مهارت‌های تفکر انتقادی کالیفرنیا (فرم ب) و پرسشنامه شخصیتی نئو پاسخ دادند. سپس افرادی که تمایل به شرکت در بخش دوم پژوهش را نداشتند از تحقیق کنار گذاشته شدند و افراد دیگری جایگزین آنها

مسئولیت‌پذیری اشاره دارد. صفت روان رنجور خوبی با ویژگی‌هایی چون عدم ثبات هیجانی، آشفتگی، احساس گناه، بدبینی و عزت‌نفس پایین مشخص می‌گردد. این افراد از خود نگرش منفی نشان می‌دهند و به دفاعی شدن تمایل دارند. صفت برونگرایی با اجتماعی بودن، ابراز وجود و کارگروهی مشخص می‌شود. برونگرایی را می‌توان سازمانی از هیجانانگ مثبت دانست که به واسطه آن افراد تمایل دارند مسائل را به‌گونه‌ای مثبت ارزیابی کنند (بیکر¹، ون دیو زی، لیونگ و دالارد، 2002). صفت گشودگی با تخیل فعال، تنوع‌طلبی، استقلال در قضاوت و گشودگی ذهن شناخته می‌شوند. این افراد هم درباره جهان درونی و هم درباره دنیای بیرونی کنجکاو هستند و زندگی آن‌ها از لحاظ تجربی غنی است. آن‌ها تنوع‌طلب، دارای کنجکاوی ذهنی و استقلال در قضاوت هستند. صفت خوشایندی با ویژگی‌هایی چون همدردی، نوع‌دوستی و احترام به آراء دیگران در ارتباط است و مسئولیت‌پذیری با ویژگی‌هایی چون هدفمندی، اراده، وظیفه‌شناسی و صداقت شناخته می‌شود. وظیفه‌شناسی شامل مهارت‌های تحت کنترل دستورات و آداب اجتماعی است که سبب سهولت رفتارهای معطوف به هدف و وظایف فردی می‌گردد.

در پایان و با توجه به آنچه تاکنون گفته شد این سؤال پیش می‌آید که ضرورت دانستن درباره نقشی که بافت موقعیت، تفکر و شخصیت در ادراک یک بافت دارند چیست؟ بی‌شک شاید اولین نکته‌ای که قابل توجه است نقشی است که این دانسته‌ها در

1. Bakker, Van Dev Zee, Lewig & Dollard

مهديه رحمانیان، مریم زمانی، ناهید نوریان و سعید کریم نژاد نیارق: تأثیر تفکر انتقادی و بافت موقعیتی در ادراک گفتمان ...

پرسشنامه شخصیتی نئو فرم کوتاه (60)

سؤالی): این پرسشنامه به صورت خودسنجی است و شخصیت را در پنج خصیصه اصلی روان رنجور خویی، برونگرایی، خوشایندی، گشودگی به تجربه و مسئولیت‌پذیری می‌سنجد. مهم‌ترین نکته‌ای که می‌توان در خصوص این پرسشنامه ذکر کرد همسانی درونی خوب زیر مقیاس‌های آن است. این پرسشنامه در ایران توسط گروسی (1380) هنجاریابی شده است. اعتبار این پرسشنامه با استفاده از روش آزمون - آزمون مجدد به ترتیب 0/83 (روان آزدگی)، 0/75 (برونگرایی)، 0/80 (گشودگی به تجربه)، 0/79 (توافق)، 0/79 (باوجدان بودن) به دست آمده است.

فیلم: فیلم نمایش داده شده بر اساس نمایشنامه من اورلاپی هستم نوشته هربرت روزن دورز است. این فیلم با متن و بازیگران یکسان در چهار صحنه مختلف فیلم‌برداری شده و هریک از گروه‌ها به‌طور جداگانه تنها یکی از این چهار فیلم را تماشا کرده و به سؤالاتی در خصوص فیلم پاسخ دادند. سؤالات بر اساس نظریه تحلیل گفتمان انتقادی و نظر متخصصان طراحی شده و به افراد حاضر در گفتمان، ارتباط آن‌ها، فضایی که آن‌ها را در بر گرفته و موضوعی که در جریان است می‌پردازد.²

یافته‌ها

جهت بررسی رابطه بین عنصر بافت و ویژگی‌های شخصیت آزمون رگرسیون انجام شد که نتایج آن معنی‌دار نبوده یا به عبارتی ویژگی‌های شخصیت

گشتند پس از این آزمودنی‌ها به صورت تصادفی در چهار گروه آزمایشی قرار گرفتند و فیلمی را به مدت 5 دقیقه نگاه کرده و درباره آن به سؤالاتی پاسخ دادند.

ابزاری که در پژوهش حاضر به کاررفته‌اند عبارت‌اند از:

پرسشنامه مهارت‌های تفکر انتقادی کالیفرنیا

(فرم ب): برای اندازه‌گیری تفکر انتقادی دانشجویان از آزمون مهارت‌های تفکر انتقادی کالیفرنیا¹ استفاده شده است. این آزمون توسط فاکون و فاکون (1997) ساخته شده است. این ابزار شامل دو فرم الف و ب است که برای ارزیابی تفکر انتقادی و خرده مهارت‌های مختلف به کار می‌رود. این پرسشنامه شامل پنج زیر مقیاس است و ابزار مناسبی برای ارزشیابی توانایی تفکر منطقی است. فرم ب تفکر انتقادی که در پژوهش حاضر به کار رفته است دارای 34 سؤال است. فاکون و فاکون (1997) پایایی خارجی این آزمون با استفاده از فرمول کودر ریچاردسن - 20 بین 0/78 تا 0/80 گزارش شده است. خلیلی (1378) روایی و پایایی آزمون را با روش کودر ریچاردسون 20، 0/62 گزارش کرده است. نتیجه تحلیل عاملی در تعیین روایی سازه حاکی از آن بود که همه پنج عامل با نمره کل آزمون همبستگی مثبت و بالایی داشتند (آزمون یار پویا، 1389). نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که این آزمون با معدل نمرات دانشجویان، نمرات استعداد ریاضی و دروس شفاهی آن‌ها و نمرات آزمون خواندن نلسون - دنی همبستگی مثبت معناداری دارد.

2. بررسی نقش بافت موقعیت در شکل‌گیری معنا در نمایشنامه من اورلاپی هستم، سجودی و زمانی، مجله زبان پژوهی در انتظار چاپ.

1. California critical thinking skills test-CCTST

رگرسیون از آزمون دوربین - واتسون استفاده شد و مقدار آن 1/235 به دست آمد که بیانگر آن است که در تحقیق حاضر می‌توان از آزمون رگرسیون استفاده کرد. نتایج به دست آمده به شرح زیر است.

نتوانست ادراک افراد از بافت موقعیت را پیش‌بینی کند.

بررسی رابطه بین عناصر بافت موقعیت و تحلیل، ارزیابی، استنتاج، استقرا، قیاس از تحلیل رگرسیون لوجستیک استفاده شد. جهت بررسی پیش‌فرض

جدول 1. تحلیل رگرسیون لوجستیک میان عنصر بافت مکان و تفکر انتقادی

Sig.	t	Standardized Coefficients	Unstandardized Coefficients		Model
		Beta	Std. Error	B	
0/001	3/535		1/337	4/725	کلی
0/096	1/691	0/589	0/517	0/874	تفکر قیاسی
0/023	2/343	0/969	0/594	1/391	تفکر استقرائی
0/049	-2/014	-0/711	0/613	-1/235	تفکر استنتاجی
0/035	-2/156	-0/791	0/547	-1/179	ارزیابی
0/383	-0/880	-0/163	0/389	-0/342	تحلیلی

کننده مکان خواهند بود علاوه بر این تفکر انتقادی به‌طورکلی با ادراک افراد از مکان ارتباط مثبت و معنی‌داری دارد.

با توجه به جدول 2، مقادیر ضریب رگرسیون (B) و معنادار شدن t برای آزمودن ضریب رگرسیون، نوع تفکر استقرائی به‌طور مثبت و استنتاج و ارزیابی به‌طور منفی، پیش‌بینی

جدول 2. تحلیل رگرسیون لوجستیک میان ادراک و تفکر انتقادی

Sig.	t	Standardized Coefficients	Unstandardized Coefficients		Model
		Beta	Std. Error	B	
0/0001	6/466		0/236	1/526	کلی
0/483	-0/706	-0/248	0/091	-0/064	تفکر قیاسی
0/119	-1/583	-0/661	0/105	-0/166	تفکر استقرائی
0/620	0/499	0/178	0/108	0/054	تفکر استنتاجی
0/155	1/442	0/634	0/097	0/139	ارزیابی
0/588	0/545	0/106	0/069	0/037	تحلیلی

مهدیه رحمانیان، مریم زمانی، ناهید نوریان و سعید کریم نژاد نیارق: تأثیر تفکر انتقادی و بافت موقعیتی در ادراک گفتمان ...

موقعیت آزمون آماری تحلیل واریانس استفاده شد. نتایج نشان داد که بین ادراک، شخصیت، مکان، رابطه و موقعیت هیچ رابطه معنادار آماری وجود ندارد. فقط بین مکان و گروه‌ها رابطه معناداری وجود دارد که نتایج در جدول زیر نشان داده شده است.

همچنین با توجه به جدول بالا، مقادیر ضریب رگرسیون (B) و معنادار نشدن t برای آزمون ضریب رگرسیون، متغیرهای تحلیل، ارزیابی، استنتاج، استقرا، قیاس به‌طورکلی پیش‌بینی کننده ادراک خواهند بود. جهت مقایسه میانگین گروه‌ها با عناصر بافت

جدول 3. ویژگی‌های توصیفی مکان و گروه‌ها

انحراف استاندارد	میانگین	
1.55	1.81	گروه 1
2.75	5	گروه 2
2.39	7.12	گروه 3
2.44	5	گروه 4
2.97	4.73	کل

جدول 4. تفاوت میانگین بین مکان و گروه‌ها

معناداری	F	درجه آزادی	مجموع میانگین‌ها	
0.00	14.12	3	230.297	بین گروه‌ها
		60	326.188	درون گروه‌ها

بحث و نتیجه‌گیری

که خواسته یا ناخواسته نقشی در ادراک ما از جهان دارد؛ اما در ادراک انسان از آنچه در جهان خارج وجود دارد چه عناصری دخیل هستند؟ جهانی که پیش روی اوست یا شناخت او از آنچه ادراک می‌کند و یا شاید هر دو، این سؤالی است که پژوهش حاضر سعی داشت با مدنظر قرار دادن سه

بافت چیزی نیست جز چیدمان عناصر در فضا، در واقع آنچه از آن تحت عنوان بافت نام برده می‌شود عناصری هستند که با فاصله از یکدیگر قرار گرفته و کلیتی را به وجود آورده‌اند که بنا به نظر روانشناسی گشتالت چیزی فراتر از تک‌تک اجزاء تشکیل دهنده آن است. بافت حقیقتی است

ادراک یک بافت اعمال می‌کنند. رابرت انیس² (1991) تفکر انتقادی را تلویحاً به معنای توانایی داوری درباره میزان اعتبار و صحت منابع، مشخص ساختن نتایج، دلایل و فرضیه‌ها و ارزش گذاری کفایت و صحت یک مقوله، ارائه و دفاع از یک دیدگاه، پرسش سؤالات روشنگر، جستجوی دلایل و استنتاج از گزاره‌ها و حصول نتایج معتبر است. لیمپمن³ (1995) نیز تأکید دارد که تفکر انتقادی مستلزم کاربرد معیارها و شاخص‌های خاص برای ارزشیابی، خود تصحیحی⁴ و حساسیت در خصوص زمینه و بافت⁵ است. در پژوهش حاضر نیز آنچه مسلم است تفکر به‌طور کلی در ادراک افراد از موقعیت نقش داشته است؛ زیرا که تفکر به‌عنوان فرایند عالی ذهن زیربنای ادراک آن چیزی است که از طریق حواس شکل می‌گیرد. چنانچه تأثیر کلی تفکر بر عملکرد افراد شرکت‌کننده در این پژوهش بر ادراک آن‌ها از مکان فیلم تأثیر داشته است؛ اما آنچه در این بخش از نتایج جالب توجه است رابطه انواع دیگری از تفکر به‌عنوان زیر مقیاس‌های تفکر انتقادی با ادراک افراد از مکان فیلم است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تفکر استقرائی با ادراک مکان رابطه مثبت و تفکر استنتاجی و ارزیابی با آن رابطه‌ای منفی دارد. در واقع اگر تفکر استقرائی فرایند استدلال بر اساس واقعیات

جنبه‌ای که می‌تواند در ادراک یک بافت مؤثر واقع شود به بررسی آن بپردازد.

سه عاملی که در این پژوهش در ادراک بافت مورد بررسی قرار گرفتند ویژگی‌های شخصیتی شرکت‌کنندگان، توانایی آن‌ها در تفکر شناختی و ارائه بافت‌های متفاوتی برای یک دیالوگ که ارتباط به آن ندارد.

در ابتدا به بررسی ارتباط میان خصیصه‌های شخصیتی و تفکر انتقادی پرداخته شده تا روشن سازد که آیا صفت شخصیتی خاصی با نوع خاصی از تفکر در ارتباط است یا خیر؟ چنانچه در بخش یافته‌های پژوهش گفته شد در این پژوهش هیچ رابطه‌ای میان خصیصه‌های شخصیتی و تفکر انتقادی یافت نشد که همسو با نتایجی است که توسط رابرسون (2001) به دست آمده حال آنکه در تحقیقی که توسط گیلفورد، بوفال و کورتز (2004) در این زمینه صورت گرفت نشان داد که گشودگی به تجربه رابطه معناداری با تفکر انتقادی دارد. کلی و کوایرن¹ (2010) در مطالعه‌ای که بر روی دانشجویان چینی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که عوامل مربوط به شخصیت بیش از عوامل شناختی، تفکر انتقادی را تبیین می‌کند.

اما در بخشی دیگر از پژوهش که می‌توان آن را هدف اصلی این تحقیق دانست، نقشی است که شناخت و بافت موقعیت به‌عنوان عناصر تعیین کننده در

2. Robert Ennis
3. Limpman
4. Self-correction
5. Sensitivity to context

¹ Kelly & Ku Irene

خواهد داشت (خرازی و حجازی، 1387). در واقع می‌توان گفت در این پژوهش نیز افراد سعی کرده‌اند با تکیه بر نشانه‌هایی که بافت در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد با نادیده گرفتن دیگر توانایی یا در تفسیر موقعیت تنها با استفاده از شواهد دست به تفسیری استقرایی از آنچه دیده بودند بزنند و به‌طور کلی فرایندهای بالاتر شناختی را درگیر تفسیر نکنند. اگر این فرض درست باشد می‌توان گفت بافت موقعیت عامل تعیین کننده‌ای که با ظرافت در این میان نقش ایفا می‌کند. در واقع بافت موقعیت در غیاب زبان ارجاع کننده عناصری را در اختیار تفکر قرار می‌دهد که تفکر را بر آن می‌دارد تا به این نتیجه برسد که شواهد کافی برای نتیجه‌گیری را در اختیار دارد و بر اساس اصل کمترین رضامندی فرد نزدیک‌ترین تفسیر قابل قبول را به‌عنوان بهترین تفسیر از موقعیت می‌پذیرد. در واقع شاید بتوان گفت بافت موقعیت به‌نوعی با گمراه کردن شناخت با عناصری که به‌صورت واحدهای اطلاعاتی در خدمت شناخت قرار می‌دهد فرایندهای بالاتر ذهن را از کار انداخته و در ادراک افراد از بافت اعمال نفوذ می‌کند. نکته‌ای که بی‌شک اطمینان از آن پژوهش‌های بیشتری را طلب می‌کند.

یا مشاهدات برای رسیدن به نتیجه احتمالی که ممکن است واقعیت‌ها را توضیح دهد دانسته شود (خرازی و حجازی، 1387) در واقع عناصر بافت به‌عنوان نشانه‌هایی از واقعیت در اختیار این نوع تفکر قرار گرفته تا فرد بر اساس آن دست به تفسیر بزند که این خود می‌تواند روشنگر رابطه‌ای باشد که میان آن‌ها وجود دارد. از سوی دیگر اگر استنتاج نتیجه‌گیری بر اساس اطلاعات گرفته شده از تجربه حسی و هم اطلاعات مبتنی بر آنچه می‌دانند یا قبلاً استنتاج کرده‌اند تعریف شود (خرازی و حجازی، 1387) و ارزیابی را واجد ارزیابی گزاره‌های و توجیه رویه‌ها و استدلال آن‌ها دانست (فشیونه، 1995)، همبستگی منفی میان آن‌ها و ادراک از بافت می‌تواند بیانگر این حقیقت باشد که انسان‌ها در تفکر از نوعی عقلانیت محدود¹ پیروی می‌کنند. در واقع شاید بتوان گفت انسان‌ها به‌طور کلی از راهبردی برای تصمیم‌گیری استفاده می‌کنند که از آن تحت عنوان ارضاء محدود یا کمترین رضامندی² نام برده می‌شود. افراد در ارضاء محدود گزینه‌ها را یکی‌یکی مورد توجه قرار می‌دهد و سپس به‌محض گزینه‌ای را در حداقل سطح مقبول رضایت‌بخش می‌داند آن را انتخاب می‌کند و تمام گزینه‌های ممکن را در نظر نمی‌گیرد تا با دقت محاسبه کند که کدامیک مجموع گزینه‌ها حداکثر امتیاز و حداقل ضرر را

1. Bounded retnality

2. Satisficing

- آزمون یار پویا (1389) آزمون مهارت‌های تفکر انتقادی کالیفرنیا. تهران.
- استرنبرگ، ر. (1387). روانشناسی شناختی. ترجمه کمال خرازی و الهه حجازی. تهران: سمت.
- بلور، م. و بلور، ت. (1389). مقدمه‌ای بر روند تحلیلی گفتمان انتقادی. ترجمه علی رحیمی و امیرحسین شاه بالا. تهران: جنگل.
- پروین، ج. (1386). شخصیت نظریه و پژوهش. ویرایش هفتم. ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور. تهران: آبیژ.
- رستمیان، م. و طباطبائی، س.ک. (1390). بررسی تطبیقی بافت موقعیت (برون زبانی) از دیدگاه فرث، هایمز و لوئیس با سیاق حالیه. دو theory (Abstract)". *Assessment*, 11(2):169-76.
- Cooper, S. and Patton, R. (2010). *Writing logically, thinking critically*, 1 the dition, New York: Longman.
- Dam, G.T. and Volman, M. (2004). "Critical thinking as a citizenship competence: teaching strategies". *Learning and instruction*, 14, 59-79.
- Eniss, R.H. (1991). "Critical thinking assessment". *Journal of theory in to practice*, London: Oxford.
- Evans, V. (2007). *A glossary of cognitive linguistics*. Edinburgh University Press Ltd.
- Facione, P.A.; Sonchez, C.A.; Facione, N.C. and Gainen, J. (1995). "The disposition toward critical
- فصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآن کریم، سال دوم، شماره 4، 36 - 29.
- ساغروانیان، ج. (1369). فرهنگ اصطلاحات زبان‌شناسی. چاپ اول. مشهد: نشر نما.
- ساسانی، ف. (1389). تأثیر بافت برون متنی بر معنای متن. دو فصلنامه علمی پژوهشی زبان پژوهی دانشگاه الزهرا. سال دوم، شماره 3، 124 - 109.
- شعبانی، ح. (1382). روش تدریس پیشرفته (آموزش مهارت‌ها و راهبردهای تفکر). تهران: سمت.
- گروسی فرشی، م.ت. (1380). رویکردهای نوین در ارزیابی شخصیت. تبریز: نشر جامعه پژوه.
- Bakker, A.B.; Van Dev Zee, K.L.; Lewig, K.A. and Dollard, M.F. (2002). "The relationship between the big five personality factor and burnout: A study among volunteer connselar". *The Journal of Social Psychology*, 135(5).
- Banning, M. (2006). "Measures that can be used to instill critical thinking in nurse prescribers". *Higher Education Resarch and Development*, 25: 179-193.
- Bensley, D.A. (1998). A brief guide for teaching and assessing critical thinking in psychology. Retrieved from: WWW.psychological science.org.
- Clifford, J.S.; Boufal, M.M.; Kurtz, J.E. (2004). "Personality traits and critical thinking skills in college students: empirical tests of a two-factor

- thinking". *The Journal of General Education*, 44 (1), 1-25.
- Foong, L.M; Shariffudin, S.R.; Mislán, N. (2012). "Pattern and relationship between multiple intelligences, personality traits and critical thinking skills among high achievers in Malaysia". *3rd International Conference on e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning*. IACSIT Press, Singapore.
- Ghafari, M.; Shahraki, K.; Rajaby, M.; Safanor, M.; Taslimi Baboli, A. (2012). "Impact of personality traits on critical thinking skills". *Journal of Basic and Applied Studying Scientific Research*, 2(7): 6973-6978.
- Gradinaru, L.A. (2013). "Communication, knowledge and discourse. Remarks on Teun Von Dijk's socio cognitive interpretation of context". *Journal of the Seminar of Discursive Logic Argumentation Theory and Rhetoric*, 119-125.
- Halpern, D.F. (1998). "Teaching critical thinking for transfer across domains: Disposition, skill, structure training, and metacognitive monitoring". *American psychologist*, 35(4), 49-55.
- Kelly, Y.L. and Ku Irene, T.H. (2010). "Dispositional factors predicting Chinese student's critical thinking performance". *Personality and individual differences*, 48(1), 54-68.
- Kintsch, W. (1988). "The role of knowledge in discourse comprehension: A construction-interration model". *Psychological Review*, 95, 163-182.
- Koller, V. (2012). "How to analyse collective identity in discourse-textual and contextual parameters". *Journal of Critical approaches to discourse analysis across disciplines*. Vol. 5(2): 19-38.
- Lampman, N. (1995). *Good thinking inquiry: Critical thinking across disciplines* London: Oxford.
- McCrae, R.R. and Csata, P.T. (1997). "Personality traits structure as human universal". *American Psychologist*, 52, 509-516.
- Nosratinia, M. and Sarabchian, E. (2013). "The role of personality traits in predicting EFL learner's critical thinking skills: Astudr on psychological characteristics of EFL learners". *Journal of Humanities and Social Science*. Vol, 73(6), 89-93.
- Papastephonlou, M. (2004). "Educational critique, critical thinking and the critical philosophical traditions". *Journal of philosophy of education*, No (38), pp370-377.
- Robertson, E.M. (2001). "The relationship between critical thinking, personality type, and performance on the objective structured clinical examination of senior medical students at meharry medical college". *ETD Collection for Tennessee State University*. Paper AAI3007569.
- Yanchar, S.; Jackson, A.; Hansen, K. and Hansen, J. (2012). "Critical thinking in applied psychology: toward an edifying view of critical thinking in applied psychology". *Issues in pelighion and psychotherapy*, Vol. 34. Pp. 69-80.
- Zwaan, R.A. and Radvarsky, G.A. (1998). "Situation models in language comprehension and memory". *Psychological bulleting*, 123, 192-185.